

Askerî Polis Teşkilâtı

Askerî Polis Teşkilatı, Millî Mücadele yıllarının karışık ortamında zaruretten doğmuş bir kurumdur. İşgalcilerin propaganda yolu ile halka, orduya nüfuzuna engel olmak gerekiyordu. Teşkilat (Ayn-Pe) bu düşüncelerden hareketle kurulmuştu. Teşkilat Başkanı Binbaşı İsmail Hakkı (Alpan) Bey'in şubelere gönderdiği bir tamimden düşman propagandasının Anadolu halkına yoğun bir şekilde yöneldiği görülmektedir. Propaganda da temel fikir; ülkede emniyetin kalmadığı, her şeyin bittiği ve mücadelenin gereksiz olduğu idi. Teşkilatın niçin kurulduğunu Fevzi Paşa'nın şu sözleri net bir şekilde ortaya koymaktadır: *"Askerî Polis Teşkilatı tarafımdan Anadolu'da kurulmuş, gelen geçenleri incelemeye, propagandacı ve casusları takip etmek ve zararsız hâle getirmekle görevlendirilmiştir."* Teşkilatın kuruluşu ile alakalı bazı tarihlere rastlamak mümkündür. Oysa Teşkilatın kuruluşu, Genelkurmay belgelerinde çok açık bir şekilde 18 Temmuz 1920 olarak gözükmektedir. Teşkilatın ilk genel başkanı Binbaşı İsmail Hakkı Bey'in Garp Cephesi Komutanlığına yazdığı bir yazıdaki *"18 Temmuz 1336 (1920) de taht-ı riyâsetimde teşekkül eden 'A.P.' teşkilatı."* ifadesi, Teşkilatın kuruluş tarihini kesin olarak göstermektedir. Teşkilatın görev ve yetkilerinin çok geniş olduğu görülmektedir. Teşkilat elemanları Anadolu'ya geçen subay, memur ve bölge halkından olanların durumlarını inceleyerek bunların üzerlerini arayarak memleket için zararlı beyanname, gazete ve diğer maddeleri sokmalarına mani olacaktı. Güvenilir olanlara her türlü kolaylık sağlanacak, diğerleri ise tevkif edilerek delilleriyle birlikte ilgili makamlara teslim edilecekti. Güvenilir olmadığı hâlde aleyhlerinde delil bulunamayanlar serbest bırakılacaktı. Ancak gözetim altında bulundurulacaklar ve başka bir yere giderlerse gittikleri yerlerdeki ilgili makamlara haklarında bilgi verilecekti. Bu şahıslar hakkındaki *"kanaat-ı vicdaniye"* tamamen askerî polise bırakılmıştır. Bu yüzden rapor verenler, işin manevi sorumluluğunu dikkate almaları hususunda devamlı ikaz edilmektedirler. Teşkilattan izin almadan kimse Anadolu içlerine giremeyecektir. Bütün şubeler buldukları bölgelerdeki insanların, İstanbul Hükûmeti ile doğrudan veya dolaylı ilişkide olup olmadığını takip edecektir. Zaman zaman Askerî Polis memurlarının görevlerinin dışına taşarak bazı komutanların telefonlarını dinledikleri veya milletvekillerini takip ettikleri konusunda şikâyetler olmuştur. Bu husustaki rahatsızlık Türkiye Büyük Millet Meclisine bile yansımıştır. Anadolu ve İstanbul halkının maneviyatlarını yükseltecek önemli bilgileri ihtiva eden broşürlerin dağıtımı yapılacaktır. İşgal bölgelerinden ve Rusya sahillerinden temin edilecek silah ve cephanenin Karadeniz sahillerinden içerilere sevki Teşkilatın görevleri arasındadır. Ancak bu bilgiler çok gizli tutulacaktır. Trenleri arayacak olan inzibatlar, Askerî Polis şubelerinden izin alacaklardır. İstiklâl Mahkemeleri ve Divân-ı Harp soruşturmalarından önce ajan ve diğer şüpheli şahıslarla ilgili gizli araştırma ve soruşturma yapacaklardır. Genelkurmay, Askerî Polis ile Dâhiliye Nezareti görevlileri arasında bir yetki anlaşmazlığını önlemek için teşkilatı *"harp mıntıkası dâhilinde"* ve *"harp mıntıkası haricinde"* diye ayırmak zorunda kalmıştır. Harp mıntıkası dâhilinde bütün yetkiler Askerî Polis Teşkilatı'nındır. Harp Mıntıkası haricinde olan yerlerde de Teşkilat bilhassa dışarıdan gelecek ordu mensuplarının durumunu ve *"hıyanet-i vataniye"* kanununa giren düşman casusluğu konularını araştıracaktır. Sivil ajanlarla ilgili haberleri ve belgeleri ise mülkî makamlara bildirecektir. Harp bölgesi dışına gelecek sivillere müdahale edemeyecektir. Buradaki görevleri fiilî müdahale değil, yalnızca bilgi toplamak ve vermek noktasında olacaktır. Batı Cephesi Komutanlığına bağlı olarak kurulan Teşkilatın genel merkezi Eskişehir'dir. Türkiye'nin hemen her yerine dağılmış olan Teşkilatın şubeleri arasında bağlantıyı kolay sağlayabilmek için bölge merkezleri kurulmuştur. Kuruluşundan on gün sonra 28 Temmuz 1920'de yapılan ilk teşkilatlanma şöyledir:

A- Eskişehir Bölgesi: Bölge birinci ve ikinci sınıf şubelerden oluşmaktadır. Ankara ve Eskişehir birinci sınıf Askerî Polis şubesidir. Eskişehir hem bölge hem de teşkilatın genel merkezidir. Genel merkez karargâhı burada olduğu için diğer

birinci sınıf şubelere göre farklı kadro ve mevcuda sahiptir. İngilizce, Rusça, Fransızca, İtalyanca ve Rumca bilen tercümanları vardır. Genel merkez karargâhında toplam 43 kişi görevlidir. İkinci sınıf şubeler arasında Bozüyük, Karaköy, Kütahya, Geyve ve İnegöl bulunmaktadır. Burada Kütahya şubesi ön plana çıkmaktadır. Eskişehir bölgesinde birinci ve ikinci sınıf şubelerin dışında başka birimler de bulunmaktadır. Simav İrtibat Subaylığı bunlardan biridir.

B- Kastamonu Bölgesi: Bölge, Eskişehir'de bulunan genel merkeze bağlıdır. Bölgede Kastamonu şubesi birinci sınıf bir şube olup aynı zamanda bölge merkezidir. İkinci sınıf şubeler arasında Sinop, İnebolu, Bartın, Cide bulunmaktadır. İnebolu önemli bir yer olduğu için 4 Ağustos'ta şubenin kadro ve mevcutları yeniden ayarlanarak ilave personel tayin edilmiştir.

C- Bolu Bölgesi: Bölgede birinci sınıf şube olarak Bolu ve Ereğli bulunmaktadır. İkinci sınıf şube olarak Akçayşehir (Akçakoca), Düzce ve Zonguldak görülmektedir.

Ç- Adapazarı Bölgesi: Birinci sınıf şube olarak Adapazarı görülmektedir. Bu bölgenin sınırı şöyle çizilmişti. İzmit Mutasarrıflığı ile Kocaeli Yarımadası, Üsküdar ve Boğaziçi dâhil olan yerlerdir. Ayrıca bu bölgede Osmancık Taburu'nda bulunabildiği kadar fahri memur ile bir de sivil polis bulunacaktır. Kandıra ve Sapanca'da ikinci sınıf şube bulunmaktadır.

D- Bilecek Şubesi: Bilecik bölge merkezi ve birinci sınıf şubedir. Lefke, Karamürsel ve Yalova'da ikinci sınıf şubeler bulunmaktadır.

E- Afyonkarahisar Bölgesi: Burada birinci sınıf şube bulunmamaktadır. Afyon'da ikinci sınıf bir şube bulunmakta ve aynı zamanda bölge merkezidir.

F- Isparta'da bölge merkezi olan bir şube bulunmaktadır.

G- Burdur Şubesi: de aynı zamanda bölge merkezidir.

H- Denizli Bölgesi: Denizli bölge merkezi olup, aynı zamanda birinci sınıf bir şubedir. Buraya bağlı olarak Kuşadası'nda muavin bir şube bulunmaktadır.

I- Muğla Şubesi: aynı zamanda bölge merkezidir.

İ- Antalya Bölgesi: Antalya birinci sınıf bir şubedir.

J- Konya Bölgesi: Konya şubesi bölgedeki tek birinci sınıf şubedir. Buraya bağlı olarak Bozkır'da Muavin bir şube, Ulukışla'da da ikinci sınıf bir şube bulunmaktadır.

K- Samsun Bölgesi: Burada bölge kurma planları yapılmıştır. Ancak doğrudan Batı Cephesi ile ilgisi olmadığından şube açma görevi 3. Kolordu'ya verilmiştir. 28 Temmuz 1920'de açılması planlanan şubeler şunlardır. Bölge merkezi Suluova'dır. Diğer şubeler ise Bafra, Çarşamba, Amasya veya Havza'da kurulacaktı. Bölgede 3. Kolordu'nun yerine kurulan Merkez Ordusu zamanında ancak şubeler açılabilmiştir.

Garp cephesi Askerî Polis Teşkilatı, Anadolu'da kurulan bütün şubelerin bağlı olduğu bir merkezdi. Başkanlığa bağlı şubelerin geniş bir alana yayılması, kontrolü güçleştiriyor, haberleşmede zorluklar doğuruyordu. Ayrıca bölgedeki üst seviye komutanlıklarla ilişkilerde, yetkilerin paylaşımında ve ihtiyaçların karşılanmasında birtakım pürüzler çıkıyordu. Bütün bu mahzurları göz önüne alan Genelkurmay Başkanlığı, 15 Kasım 1920'den geçerli olmak üzere yeni bir teşkilatlanma yoluna gitti. Bu düzenlemeye göre Teşkilat iki esas bölgeye ayrılmıştı. Bu bölgeler şunlardı:

A- Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilatı: Teşkilat genel merkezi yine Eskişehir'dedir. Bu bölgeye bağlı olarak Bolu, Ereğli, Bilecik, Akçaşehir, Bozüyük, Kütahya, Denizli, Afyonkarahisar, Antalya, Konya şubeleri kurulmuştur. Geyve, İnegöl, Muğla, Söke ve Burdur'da muavin şubeler kurulmuştur. Ayrıca İstanbul, Bursa, Düzce, Zonguldak, Lefke, İznik, Yenişehir, İncili, Karaköy, Emet (veya Tavşanlı), Kuşadası, Marmara, Fethiye (Megri), İslamköy, Çivril, Dinar, Alanya, Akşehir, Bozkır, Karaman ve Ulukışla'da istihbarat memurlukları bulunmaktadır.

B- Kastamonu ve Bolu Havalisi Askerî Polis Teşkilatı: Bölgeye Kastamonu, İnebolu, Bartın, Ereğli, Akçaşehir, Düzce, Sinop ve Cide şubeleri kurulmuştur. Bunlardan Kastamonu, İnebolu şubeleri birinci sınıf, Düzce ikinci sınıf, Bartın, Akçaşehir ve Cide üçüncü sınıf şubelerdir. Askerî Polis şubeleri bölgelerindeki askerî makamlara bağlıdır.

20 Aralık 1920'de yeni bir uygulamaya geçildi. Askerî Polis Teşkilatı Başkanlıklarının karargâhları kaldırılmıştır. Şubeler başkanlık karargâhları yerine bu tarihten itibaren bölgelerindeki askerî birliklerin "P" kısmına bağlanmıştır. Dolayısıyla Genelkurmay Başkanlığı bünyesindeki "P" Şubesine bağlanmış oldular. Bunun üzerine Eskişehir'deki Askerî Polis Teşkilatı genel merkezi kaldırılmış oldu. Yeni düzenlemeye göre Türkiye genelinde dokuz ayrı bölgede askerî polis şubesi kurulacaktır. Bunlar şöyledir: A- Ankara Komutanlığı "P" Şubesi. B- Garp Cephesi Bölgesi. C- Kastamonu ve Bolu Bölgesi. Ç- Kocaeli Bölgesi. D- Merkez Ordusu Bölgesi. E- Elcezire Cephesi Bölgesi. F- II. Kolordu Komutanlığı Bölgesi. G- Şark Cephesi Bölgesi. H- Cenup Cephesi Bölgesi. Yeni düzenlemede Askerî Polis şubeleri 1, 2 ve 3. sınıf şubeler olmak üzere tanzim edilmişti. Bunların dışında "*muavin şube müdürlükleri*", "*askerî polis inzibat memurlukları*" ve "*askerî polis memurlukları*" gibi daha alt birimler de kurulmuştur. Askerî Polis teşkilatı görevlerini yerine getirirken bazı kuruluşlarla temas halinde, bazılarıyla da iş birliği yapmaktadır. Teşkilatın en çok ilişkide bulunduğu kuruluşlar arasında şunlar görülmektedir: Dâhiliye Vekâleti, İnebolu İrtibat Subaylığı, Posta ve Telgraf Umum Müdüriyeti, İnebolu Liman Riyaseti (Başkanlığı), Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri. Askerî Polis Teşkilatı, Kurtuluş Savaşı yıllarında zor şartlar ve imkânsızlıklar içinde işgalcileri ve yerli iş birlikçilerini takip etmiştir. İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar ve Yunanlıları adım adım takip etmiş, faaliyetleri ile alakalı yetkili makamlara gerekli bilgiyi aktarmıştır. Özellikle Yunanlıların Bursa, Kocaeli ve Batı Cephesindeki hâl ve davranışlarını yakından takip etmiştir. Raporlarda Yunanlıların yerli halk ile ilişkileri ve moral durumlarına dair hususlara değinilmiştir. İstanbul Hükûmeti'nin durumu ve faaliyetlerini takip etmiştir. Azınlıkların özellikle Ermeni ve Rumların faaliyetleri mercek altına alınarak zararlarının ve Müslüman halka karşı yapacakları katliamların önüne geçilmiştir. Bunların dışında esirler konusunda, propaganda - karşı propaganda ve Ankara'da İngiliz ajanı Hintli Mustafa Sagir'in suikast teşebbüsü hususunda raporlar tanzim etmiştir. Teali-i İslâm Cemiyeti, Delibaş Mehmed İsyanı, Kütahya Millî Alayı, Şaki İbrahim (İbo), Wrangel Ordusu, Bolşeviklerin durumları ve bazı şüpheli şahıslarla ilgili takip raporları mevcuttur. Teşkilatın ilk genel başkanı Binbaşı İsmail Hakkı Bey, Teşkilatta yapılan değişiklikler konusunda rahatsızdır. O Teşkilatın daha da geliştirilmesini, askerî birliklerden bağımsız hâle getirilerek profesyonel bir istihbarat Teşkilatına dönüştürülmesini istemektedir. Buna karşılık Cenup Cephesi Komutanı General Refet Bele ise Teşkilata tamamen karşıdır. Ağır ithamlarda bulunmaktadır. Derhâl kaldırılmasını teklif etmektedir. Sonuçta Teşkilatın kaldırılmasına karar verilmiştir. Faydalı işler yaptıkları muhakkak olmakla beraber, Teşkilat mensuplarının görevlerinde lakayt davrandıkları, yetkilerini aşarak gerekli gereksiz her işe karıştıkları gerekçesiyle kapatılmıştır. Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa 7 Nisan 1921 tarihinde ilgili birimlere birer emir göndererek, Genelkurmayın 21 Mart tarihli emri ile Teşkilatın kapatıldığını duyurmuştur. Emirde belirtildiğine göre Askerî Polis Teşkilatı şubeleri kaldırılarak 1 Nisan 1921 tarihi itibarıyla yerine *Tedkik Heyeti Amirlikleri* adıyla yeni bir istihbarat Teşkilatı kurulmuştur.

Hamit PEHLİVANLI

KAYNAKÇA

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk 1919-1920**, Haz. Zeynep Korkmaz, Cilt 1, Ankara 1984.

AYBARS, Ergün, **İstiklâl Mahkemeleri 1920-1927**, Cilt 1-2, İzmir 1988.

AYDIN, Mesut, **Millî Mücadele Döneminde TBMM Hükûmeti Tarafından İstanbul'da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, İstanbul 1992.

BALCIOĞLU, Mustafa, **Millî Mücadele'de Merkez Ordusu**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1990.

ERTÜRK, Hüsamettin, **Millî Mücadele Senelerinde Teşkilat-ı Mahsusa**, Haz. Tevfik Apay, (Basılmamış daktilo nüsha ATASE Kütüphanesindedir).

PEHLİVANLI, Hamit, **Askerî Polis Teşkilatı**, Genelkurmay Başkanlığı Yay., Ankara 1992.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/askeri-polis-teskilati/?pdf=3839> adresinden erişilmiştir